

Наш Лемко

PIK V.

Ч. 3 (99)

Львів, 1. лютого 1938.

Виходить двічі в місяць.

Адреса: Львів, ул. Новий Світ ч. 22.

Телефон ч. 244-67.

NASZ LEMKO, LWOW, UL. NOWY SWIAT 22

ЦІНА ЧИСЛА 15 ГР.

Оголошення після умови.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Річно 3 зол., Піврічно 1-80 зол., Четвертьрічно 1 зол.
ЗАКОРДОНОМ: Річно 1 ам. дол. або рівновартість.

Торжественне Водосвяття у Львові.

На світліні бачимо непроглядну масу людських голів у часі торжественного Водосвяття у Львові, на Рязьку. Воду посвятить Ексц. Кир Іван Бучко в асисті членів Митропол. Капітули. — Світлий О. Мох.

Громадяни Лемківщини!

ВСІ, ЩО ВАМ ДОБРО ЛЕМКІВЩИНИ ЛЕЖИТЬ НА СЕРЦІ.

Тільки від Вас залежить доля Вашого часопису! Ви добре знаєте, що ми не одержуємо ні одного гроша від нікого даром! Часопис „Наш Лемко” спирається виключно на передплату, тому передплату треба точно й негайно посилати! Не руйнуйте „Нашого Лемка”, який Вас учить держатися нашої Католицької Церкви, пізнавати краще світ, бореться за Ваше існування та навчає Вас культурним способом змагатися за належні нам права. Всі присадьте передплату, приєднуйте стало передплатників, пишіть — співпрацюйте з „Нашим Лемком”, бо часопис „Наш Лемко” це Ваша власність.

І Ви, наші Брати в Америці, Канаді та Франції, гідно сповняйте свої обов'язки щодо одинокого українського часопису для Лемківщини й про Лемківщину!

ВИДАВНИЦТВО „НАШ ЛЕМКО”.

Корисною причиною до ощадности є премійна вкладка на книжечку Кооперативного Банку „ДНІСТЕР” у Львові, вул. Руська ч. 20., на яку крім звичайних відсотків можна одержати ще й нагороду за ощадність в сумі 25 до 100 золотих, залежно від висоти постійної місячної вкладки.

І найменшими ощадностями
В ПРОМ-БАНКУ
Львів, ул. Гродзкіських 1. п. І
розбудовуйте рідний промисл.

Чому кожна наша хата має бути читальнею?

1). ПОТРЕБА ДОПОВНЕННЯ ІСНУЮЧИХ СТАТУТОВИХ ЧИТАЛЬНЬ

Могутнім двигуном і розсадником просвітнього й культурного життя на селі є під сучасну пору вміло zorganizована, та справно ведена читальня. Тут (у читальні) сходяться частіше, чи рідше її члени, читають книжки й часописи, уряджують відчити, переводять дискусії, дають представлення, ведуть пожиточні розмови, спішать собі взаємно з потрібними інформаціями й порадою, — осявом, поширюють свою освіту й знання. Таке пожиточне, добродійне завдання виконує на селі кожна розумно проваджена, та сильно й трівно розбудована, статутова читальня.

Однак її найкраще поставлена цього роду читальня не заспокоїть усіх, культурно-освітніх потреб своїх членів, а це з таких причин:

Не кожний громадянин читальниці має все спроможність бути в читальні, та все з усього користати, що вона подає й удоступнює своїм членам. Деколи може зайти якась поважна перешкода, як прим. недуга, виїзд, пильне станове заняття, якого не можна залишити, а ні комусь іншому відпоручити і т. д. Тоді він не може прийти до читальні, та скористати з цього моменту, чи з цієї діялки освітньої праці, яку тоді виконує читальня. Тоді в його освітніх надбаннях повстає люка, яку може і повинен він заповнити через свою власну читальню.

Не всі члени одної й тої самої родини належать все фактично, чи формально до читальні. Є навіть більшість і таких членів в родині, котрі лишаються поза існуючою в селі, статутовою читальнею, та не користають безпосередньо, або і зовсім з її освідмляючої праці. Отже для них повинна бути уряджена читальня у себе вдома, щоб при її допомозі змогли вони самі розбудувати свою освіту й знання. Велика кількість членів і нечленів читальні у неодній місцевості особливо на Лемківщині, не може правильно користати з праці читальні — тому, що вони колись не ходили до школи, та з тої причини не мають їм повного елементарного, освітнього. Вони цілковито, або частинно не можуть користати з книжок і часописів, що їх має та, своєю членам випозичає читальня. Отже вони повинні старатися набути, зглядно доповнити знання в себе вдома, себто у сво-

їй власній, приватній, домашній читальні.

II) ЦІЛКОВИТИЙ БРАК, ЗГЛЯДНО НЕДОМАГАННЯ СТАТУТОВОЇ ЧИТАЛЬНІ В СЕЛІ.

Ще в більшій мірі кожна наша хата на Лемківщині повинна стати читальнею, коли в якомусь селі взагалі бракує статутової читальні, або коли така читальня існує лише на папері. Тоді нема в селі цього легального й фактичного, або хоч фактичного, осереднього чинника, що ширив би освіту й культуру між населенням. В селі панує тоді загальна духовна темнота, культурний застій і незнання, до того — якщо вони ще не обіймають всіх мешканців села, — то обхоплюють принайменше тих зі старшого покоління, котрі не ходили до школи. Таких сіл, особливо від міських і комунікаційних осередків далеко в горах положених, є ще — на жаль — багато на Лемківщині.

Річні заходять причини, в наслідок яких у численних лемківських селах нема статутових читальнь, а існуючі читальні не виповнюють як слід своїх завдань. І так:

Першою з них — це загальна, передвоєнна, москвофільна закріплена, та і тепер ще після війни піддержувана, духовна темнота, якої наслідок такий, що дотичні селяни, прямо не відчували ні не відчувують потреби читальні, не доцінюють її великої вартости, або не мають самі спроможности заложити читальню. Там треба би щойно наперід відшукати, виробити, та пригтовити відповідні одиниці до просвітняючої праці в селі; через індивідуальне заохочення дотичних видінців і розумніших селян до заложення домашньої читальні, яка хоч в найтісніших рямях заспокуювала би з початку їхні освітні потреби. Ініціативу (почин знову до заснування такої приватної, домашньої читальні та до започаткування такої індивідуальної (одиничної) просвітняючої праці в селі може і повинен найскорше дати священик.

Дальше. Адміністраційна влада з різних причин не зівольє дуже часто на заснування статутової читальні в селі. Тоді нема в таких випадках іншої ради, як освітню працю в селі провадити при допомозі домашніх читальнь, на котрі ніякого дозволу влади не потрібно,

ані котрих ніяких цивільний закон не заборонює. Треба тільки уважати, щоб у них не було ніяких нецenzурованих писем, публікацій, часописів та книжок.

Також може зайти випадок, що існуюча в селі статутова читальня зістане з деяких причин припинена, зглядно розвязана через адміністраційну владу або через свій надзрядний орган, себто через філію, зглядно Матріє Товариство. Тоді до заспокоювання освітніх потреб села остаються приватні, домашні читальні.

Деякі статутові читальні по наших селах існують — внаслідок недбальства та взаємної незгоди членів, нездарности виділу читальні — радше на папері, як в дійсности, та не проявляють ніякої діловитості, освітньої діяльности в громаді. Члени не платять вкладок, не передплачують до читальні, ні не читають часописів, не уряджують відчитів, ні сходів і т. д. Словом, читальня в них або ледви животіє, або таки фактично цілком не існує. Тоді для тих, що люблять освіту й знання, не остає нічого іншого, як тільки освідмляти себе через свою власну читальню.

Вкінці заходять на Лемківщині це одна перешкода, яка не дозволяє нормально розвиватися українським статутовим читальням. Це розпорядок москвофільської риманофільської адміністрації з дня 3. липня 1936 р. ч. 1902/36, яким заборонено винаймати для таких читальнь домівки в приходських домах на Лемківщині, відступати льокали для їхніх імпрес і сходів та передержувати в них українських національних діячів. Це заряджено на випадок, якби українська читальня в селі та хотіла б її винаймати в приходському домі. А що та кож і кожний діяльний український священик на Лемківщині вже з природи річи є й повинен бути провідником освітнього руху в селі, — за свою евентуальну співучасть у працях української читальні, або діяльности інших національних установ — наражений під ріжними претекстами на репресії — аж до позбавлення парохії й суспендії включно, — отже й з цієї причини кожна наша українська родина на Лемківщині повинна в себе мати свою власну, домашню, приватну читальню, та з неї саме як слід користати.

Ш) ЯК УРЯДИТИ Й ПРОВАДИТИ ДОМАШНЮ ЧИТАЛЬНЮ?

Першзавсе треба закупити собі на власність пожиточні книжочки, як: молитовники, малі катехізми, біблійні історії, українські букварі, календарі, читанки, дешеві популярні белетристичні й історичні видання та господарські книжки й порадики, відтак заперунерувати собі свої українські часописи, зокрема: „Український Бескид“ і „Нашого Лемка“, — не зважаючи на ніякі дурні та злові, а нікого не обов'язуючи, кацапські спротиви, заклази й заборони, — та в цей спосіб започаткувати свою власну бібліотеку. На цей корисний і конечний крок стане кожного українського газду на Лемківщині, якщо він тільки захине поганій звичай витрачувати марно гроші на гарчачі алкогольні напитки, або на тютюн та перестане руйнувати через них і своє майно й здоров'я!

Всі ті книжки, книжочки, часописи і брошури повинні мати свій сфорок. Треба справити, зглядно зробити для них окрему шафку з перегородками й з ключем, та примістити в ній ціду свою домашню бібліотеку. Річ природна, що у такій бібліотеці, як вже зазначено вище, можуть мати місце тільки книжки й друковані видання дозволені державною цензурою. Жадних інших не можна від нікого ані припиняти, ані в себе переховувати.

З таких домашніх бібліотек треба користати у всі дні, зглядно части днів, вільні від господарських та інших конечних занять. І так Молитовники мають служити до щоденного релігійного вжитку цілої родині. З українських букварів і читанок хай вчаться читати й пи-

сати неграмотні, розуміється при допомозі тих, що є вже білі в грамоті. З черги грамотні хай читають у голос при всіх всі добрі книжки й часописи. В цей спосіб — незалежно навіть від статуткових читалень, які не всюди дається зажити, та незалежно від усіх зовнішніх перешкод — поступає би посеред поодиноких наших родин на Лемківщині праця над здобуттям і поглибленням самоосвідомлення й знання.

Освіта й знання, — що конечно, необхідну поживу для душі, — повинен кожний здобувати в першій

мірі сам, не отягаючися ніколи на других! Освіта й знання є нашим необхідним душевним кормом — так, як матеріальна страва є кормом для нашого тіла. Коли в нас на Лемківщині пошириться загально освіта й знання, хочби тільки навіть при допомозі раціонально уряджених і належно використовуваних домашніх читалень, — яких ніхто не має права нам заборонювати, — тоді створимо конечні передумовини й сильну підставу для нашого культурно - національного та релігійно - церковного розвитку, поступу й життя.

Клим Березівський.

22. січня 1918 року.

Північ двадцять літ минуло від тієї хвили, коли сповнилися мрії цілого українського народу. Ото заклопан на сотні літ українська державність стала дійсністю. Так 22. січня 1918 р. проголошено IV. Універсалом Самостійність й Незалежність України. „Народі України! — звучали слова проголошення — Твоєю силою, словом стала на землі українській, вільній Українська Народна Республіка!... Од нині, Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу!

Сповнилася клякса нашого народнього Генія доспівалась до самого краю пісня широкого, українського степу й нашого буйного козацтва. Серця наповнилися гарячою кровю, що її клич нуртував і бив в жилах кожної української одиниці..

Та не довго Сонце Волі гріло... Зайшло за чорну хмару, що насувалась з усіх чотирьох сторін світа.

— o —

ДАЛЬШИЙ ЕТАП ПОЛЬОНІЗАЦІЇ

Історія з лемківським букварем — це був, як тепер виявляється, тільки перший крок польонізації Лемківщини. Бо ось прийшов тепер новий розпорядок шкільної влади: науку польської мови заводити уже від другого піварку у першій класі народних шкіл, хоч досі польської мови вчили щойно в другій класі; на школах, замість дотеперішніх польсько-українських, мають бути таблиці виключно з польськими написами. Це вже перевели по селах зєсельського, гораньського і новосанцьвівського повіту. Зі шкіл у тих повітах усунули в останніх роках майже всіх українських учителів.

Людність Лемківщини прийняла той розпорядок з болем, як дальше обмеження своїх національних прав та вислала у цій справі спеціальні петиції. При цьому слід пригадати, що загальне число поляків (кількостів) на Лемківщині не переходить 5 відсотків усієї людності, отже згадані розпорядки відносяться до суто українських шкіл. („Діло“ ч. 11.)

Ю. Тарнович.

3 такого роду.

— Приїхав-ес з міста, заряч сані під окарп, а коня постав до жолоба. Бо ся змирдав.

— Нич лем бє-сте си пригваряли... А я вай в гамбу змерз, немел поза плічї.

— Са пак над члїстїи огрїсїи. Ід же, їд; німина не буде на студени. Хто на хлїб работїи...

— Бїло вїдїти, тацю, який танец вїдочлїи вїтри гїи до полянок...

— Смот-ле на нього. Та ци я раз гїи бївї? Не лем раз, сила разїцка на них баньчох...

Гри Шкиранїаків ледво зосїилв берце до заперїстїх і гїов карого од сїнї коморїнїх, кам дуж зосїнїкам поверх голїв ремїя, задїргїнув на клїнїе и гопхавшї жемїнї заплаухї, гїовшов до некарї и обкарвав члїстїи.

Матї Параска вїгорнула вабїк углїкї з дїунком, шїкїнком прїоначала обїошїи жєлїзїнїк и мїсу гарячою вару з пражєнїи бобом межї колїна на пєц Грїповїи плїсунула. — Іаж вам по вїметєїи зєгатах ласкотїло, так Грїнїщє жїякє конїацїу лїжкї бобу з варїнком. Мало залїїи з одвїркїв не погрївалїся, лєм шїбкї и вїкї дїзїгчали. — Звїчнї, по такїм понєварїнку, хрєсїянїк голод од сїє прїоганїї... Бо Грїщ хлїпїща, на сто худїрїякїв; Кой гвалїт цїом г бїщїи, далєко по лїсї голєс єє озвє, а сїчїярїа чєж, чєх скорїцко — анї бїс- не зознєв, а чух околот прєснє на трїянїя... Такому нїжєлї мїску плї гамбу! Нїшїтївару пана бї розрєдло такїє сєрбаня, панам лєм сїякїє такїє їдїявїа, а гєздїєвскє дїтїна того, що зємлїцна зрєдїт... и анї не чїврїкє. — Бє чєм? Так сїй. Кой бї тї прєснєву позузї, анї ногами не згрєбєш, як крїєд. А кєт нїщї голоден, нєруш, лїтїй звїр бї сїє збїєв... лєм сї єч зєсїакїт. — Мат

рїхт и роб з такїм чудачком полагоду... Начь? Такїй и дїдо деска сєрдїїтї бїв... з тєрдїїє фамїлїї... Гварїбїтє, єє гїєко сього? Нїє жє вас, алє зознєвїтє:

— Грїщ сїягом бївав, нєдїно чув і вздрїв. Внї на памїт зїат з кїнїжєкїи сїнє и тєкє, що нїше наш нїшївїїїї сїнєв нашой долї, Шєвчєнко:

„Думї мої, думї мої! Внї мої єдинї! Нє кїдїтє хоч внї мєнє прї лїхїїї голїнї! Прїїтїяїтє, сїзкорїїтє Мої голубїтє Ізє Дїпїра шїрокїю и стєп погулїтїи... Прїїтїяїтє жє, мої любїї!“

И їшїє: „Зєрєсїї шїякї лєрєвєма, На тїю Українї; Мабуть я тї на вїкї, На вїкї покинуїї! О Господї! Дай мєнї чух глєвнїю, На народ отїю убогїи, На тїю Українї!“

И зас тєкє: „...Просвїтїїїї! Будєм, Кропїянам будєм, брєтє, Нову хату вїмїтїї!“

Нє лєм голову до зємлї, алє до шїлїячїнїи...

Вороги не спочивають.

Розоблачимо большевицьку пропаганду!

В попередніх двох числах нашого часопису ми доказали, що всяка „робота“ комуно-жидівських агентів зводилася й зводиться в нас до розкладу українського національного життя. Сьогодні хочемо кинуть жмут світла на засоби й способи, якими під що пору послуговуються в тій кайнової роботі комуно-жидівські наймити. До цього агенти одержують вони інструкції (вказівки) від своїх головачів.

„До пропаганди — говориться в одній з недавньо виданих інструкцій — надаються передусім одиниці, фанатично віддані справі комунізму, одиниці, які вірять у те, що для досягнення мети дозволені всі засоби та що цілком комунізму не тільки виправдані, але й наказує живити всім засобами“. Що це значить? Це значить, що з хвилиною, коли большевизм у Росії заперечив стару культуру, коли потоптан християнську мораль та поламав усі людські засади, то очевидно, що тоді в його проповідників мусіли за німіти будьякі голоси совісти, а місце її заступила тупа, кровожадна звирюка в людському тілі. І цим належить пояснити собі триумф брутального, фізичного насильства в нинішній Росії, насильства, для якого найзвичайніше злочин чи інший найпоганіший злочин є тільки засобом у поході до мети. Всі революції всіх часів не мали для людського життя такої низької ціни, як саме революція в сучасній Росії. Большевицька Росія побил рекорд у шафуванні цим життям. Океан крові розлила російська революція в своїх початках і по сьогоднішню днину спливають до нього цілі ріки та потоки шораз то свіжої крові. Вирізували всамперед большевики всіх, хто не погоджувався з ними, в крові та вогні втопили державницькі національно-визвольні зриви українців, грузинів, білорусів і багатьох інших, всіма гноблених Московщиною народів. А сьогодні, якби на глум, самі себе вже ріжуть, бо їх божичівому жаждуть крові, а влада большевизму є оперта на мільонах трупів. Ось що значить на ділі — **ціль освячує засоби.**

— „До роботи належить вербувати людей, що є добримі балакунами — мистцями (комедіянтами) — каже далі інструкція — й їм не треба жалити грошей“. Звісна річ! Нероби-жиди бувають добримі брехунами, отже не диво, що зовья-

значніший комуніст — це жид, якому — не треба казати — платять так, що вже йому й виплачують навіть і грохи за кратами посидіти... А платять грішми за золоту українську пшеничку, платять кривавцею українських селян, які тим часом мруть із голоду!

„Увійшовши до організації чи товариства, треба бути спочатку дуже обережним і терпеливим. Спершу треба потакувати за всіми, казати, що наразі провід цих товариств є добрий, але рівночасно викликувати сумнів, чи в **случний час** оті провідники будуть добрі... та чи знову не будуть невдачниками?“

Провідників треба компромувати (позбувати їх впливів) звичайним якимсь наклепом, а коли маса в нього повірить, тоді робити їй докори, мовляв, як могли ви вибрати отаку падлюку на таке почесне та відповідальне становище?..

Щоб когось скомпромувати, треба це робити обережно та поступово, починаючи найкраще від жарту, який має на меті осміщення впливової особи. Потім треба очернити особисте життя тієї особи та вкінці повести на неї наступ. Очернювання треба вдумувати найбільше правдоподібно. Дуже важко, напр., є поширювати видумки, що поодинокі провідники переступають межі своєї влади, що членів і за віхоті не мають, що градуть, пиячать і т. д. В цей спосіб треба зачиняти від долу (напр. від Читальні „Просвіти“ і йти вомало аж до самих верхів (до Гол. Т-ва). Підорвавши таким чином авторитет-повагу провду на черзі належить прийняти до метод його праці. (Це треба було, мовляв, зробити так, а тамте оняк, а не сяк чи пак...). І аж тоді зватися до самих членів: у першу чергу поспути поміж ними взаємне довіря, знищити приязні відносини, посягти підо зривня і т. д. Це робота дуже легка. Тоді зачнетися між ними взаємна гризня та війна всіх проти всіх“.

Оце Вам — наші Читачі перед очі кладемо частину таємних засобів, що ними тепер послуговується по наших селах, особливо на Лемківщині, большевицька пропаганда. Це одна мерзота, гидь і плевгавство! Але, на жаль, серед невідомих національно селян ота мерзота знаходить послух. Щоб цього не було — треба всім відомим українцям розоблачувати підступ комунізму і дати йому відсіч. І то негайно!

I. III.

Що чувати в світі.

Еспанія. Близько півторарічної війна поміж червоною (большевицькою) та національною Еспанією не дає познак на скорі її закінчення. Ця війна, як і кожна громадянська війна, визначається невичайним завзяттям обох воюючих сторін і шитоною еспанській крові жорстокістю. Тепер бі розіграються за місто Теруель, що зогляду на положення є незвичайно важним вузлом для розвитку дальших воєнних дій. Поля з обох сторін Теруельо денудень вкриваються тисячами трупів. Перевага по сторони національних військ.

Цими днями ескадри національних літаків збомбардували місто Барселону, скинувши кількадесть п'ятсотфунтових бомб. Згинуло при цьому 220 осіб, а понад 400 було ранених. З цілого ряду каменів і магазинів остали тільки руmovици. Національні літаки збомбардували також і м. Валенсію, спричиняючи невеликі втрати в людях, але зате поважно матеріальні шкоди.

Японсько-китайська війна тригаз далі. Зайнявши великі простори північного Китаю, японські війська поблидно посуваються в глибину поудневого Китаю. Лихо узброєна, хоч і чисельно більша армія, не витримує нагального наступу японців і цілий час є у відвороті.

В червоній Росії Сталін робить підготовку до червоного розливу крові. Тим разом „під стеньку“ призначив він 24-ох б. совітських членів і дильоматів.

Франція від якогось часу мала чимало клопотів з ріжними штрайками, що їх викликувала червона Москва за посередництвом своїх платних агентів. Це було й причиною уступлення дотеперішнього французького соціалістичного уряду, який завдяки комуністам не мав сили припинити штрайків і авантур. Новий французький уряд заповів боротьбу з комуністичними вливами.

Суд праці в Німеччині рішив, що міським працівникам, які купують у жидівських крамничак, загрожує звільнення з праці. Те саме постановив щодо державних урядників.

Канада бореться з комунізмом. Влада канадської провінції Квібек зачала безпощадну боротьбу з комунізмом на своїм терені. Узявено багато підозрілих осіб, поліція забрала цілий архів комуністичної партії. Канадські комунари мали тісний зв'язок з Совітами. Всі держави ведуть енергійну боротьбу з цим новим поганством.

Помер член Національної Ради З. У. Н. Р. У Вишній Березниці, пов. Лиско, помер визначний громадянин Антін Страх, у дні 9. І. с. р., проживши 82 роки трудово-богого життя. Він брав живу участь у визвольному зриві як організатор і провідник лиського повстання. До війни Покійний був послом до галицького союму та членом усіх культурно-освітніх і економічних установ. В. П. П.

Вийшов на волю. В суботу, дня 15 січня с. р. скінчилася перед Окружним Судом у Ясноці карна розправа проти о. декана Миколи Мілянчиша з Мочар, біля Устрик, обвинуваченого за підмову спрофанування портретів державних достойників у місцевій школі. Переведена розправа винишила повну безосновність обвинувачення й о. декан по 11-ти тижневому невинному побуті в сяничській тюрмі зараз по розправі вийшов на волю.

Свято Йордану у Львові. Йордан цього року пройшов при теплій погоді. Не було традиційного морозу, тому не диво, що вже від ранку непроглядні маси народу залягли ринок, який прибрав святочний вид. Із усіх церков Львова прийшли зі співом коляд процесії. Прибули організовано товариства: „Зоря“, „Сила“, „Воля“ й інші. Дві оркестри грали коляди у воздусі неслася звуки коляди-молитви: „Промо Тя Царю... даруй волю, щастя, долю нашій Неньці Україні“. Коло 11 години після Архир. Служби Божої вийшов з Преображенської церкви Преосв. еп. Бучко в асистентів членів Митроп. Капітули й численного духовенства. Він посвятив волю. Служба спитомців Богосл. Академії яка прибула в цілости враз з професорами. В год. 11:45 торжество скінчилося. Преосв. еп. Бучко кроплячи вірних священною водою, відійшов враз з духовенством.

Американці! Присилайте Вашим Братям на Лемківщині на книжки „Бібліотеки Лемківщини“. За п'ять найновіших книжок про Лемківщину тільки 2 ам. долари. Вашим Братям не тільки хліба треба, але й освіти!

Вовки на Закарпатті. В закарпатських горах знову розпанилилися вовки, що не тільки роблять великі шкоди між дициною в лісах, але й забігають до сіл, де вже роздерли одного коня й кільканацять

овець. В Ставнім біля Ужока вдалося застрілити вовка, що важив 50 кілограмів і майже такої самої ваги вовчицю.

В обороні прав українського народу промовляли у варшавському союмі українські послі: Мудрий, Целевич, Пеленський і Великанович. Посол Василь Мудрий запропонував перед цілим світом проти винищення українського народу московськими більшовиками.

Підвишка коштів друку. Всі друкарні в цілм краю підняли ціни на 60—80 відсотків. У наслідок підвишки платень друкарів, усі видавництва знайшлися через те в тяжкому положенні. Наше Видавництво не підвищує передплати за „Нашого Лемка“ в тому переконанні, що Вп. Передплатники якнайшорше вирівняють свої задегости та виплють негайно передплату за 1938 рік.

Памятайте, що Матір-„Просвіта“ започаткувала організоване та свідоме життя і розвиток усіх наших установ, а нині дає їм здорові, живучі соки освідмлювання і виконування громадян. Тож допиляйте, щоб усі установи склали від себе гідний себе даток на ювілейний „Дар Просвіті“!

ші були якнайшорше — найпізніше до дня 30 січня 1938 р. — відіслані до канцелярії Т-ва „Просвіта“ (Львів, Ринок 10, І. поверх). Т-во „Просвіта“ в найкоротшому часі мусить виготовити точне звідомлення з переведення цього річного збірки „Дару Просвіті“ і подати до відомо адміністраційної влади.

Канцелярія Т-ва „Просвіта“.
ЛЮТНЕВИЙ ДАР ДЛЯ „ВІДРОДЖЕННЯ“.

Т-во „Відродження“ не одержало ще дозволу на збірку!

З огляду на різні польські збірки Т-во „Відродження“ ще не одержало дозволу на збірку в усіх воєводствах. Тому що Т-во мало в цьому році спеціальні видатки й потребує зокрема в лютні більше фонду на шляхову кампанію, — просить оцим усе П. Т. Українське Громадянство складати, зокрема в лютні, подиноко з власної доброї волі щедрі датки для „Відродження“ на фонд боротьби з отрутами, що від віків винищують, вироджують і узалежнюють український нарід! Нюдин українцев не повинен відомитись від такого датку! На жалійте гроша на боротьбу за здоровля й силу української нації!

ДОБРА ГОСПОДИНЯ вживає
лише МИЛА

ЦЕНТРОСОЮЗ

Успіхи на освітньо-виховній діяльності — це водночас успіхи на всіх ділянках народнього життя. Занапад освітніх змагань спричинює занепад усього нашого національного добробку. Тож спішіть з пожертвами на „Дар Просвіті“!

Панове солтиси! Якщо хочете забавлятися в „дезюрі“ нашого часопису, то робіть це не з чужими часописами, небо такими, які йдуть на адресу передплатників. Вас на те встановили й вибрали, щоб ви стояли на сторожі майна й порядку в селі. Цю замітку подаємо як пересторогу, що на випадок дальшого недоручування нашого часопису, подамо панів солтисів до суду за нарушування чужої власности!

До всіх Виділів Філій і читальне „Просвіті“ у краю! Канцелярія Т-ва „Просвіта“ у Львові звиває всі Виділи Філій і читальне „Просвіті“ в краю подбати, щоб усі збіркові листи на „Дар Просвіті“ і зібрані гро-

Святочні Бажання.

Українські вірні на Лемківщині призвичаєні до того, що рік-річно відчитувано їм на Різдвяні Свята в церквах святочні бажання від Владик. Так було за Перемиської, Церковної Влади, а також один раз і за бл. п. о. Д-ра Василя Мясцюха. Це їх дуже тішило й будувало...

Тимчасом з приходом „нових“ людей до Римонова вже два Різдва Христові перейшли без святочних бажань від „владик“!... Вірні дивуються, та з пересердям і з докором кажуть: „Штож то таке?! Ці то юж в Риманові не знають, ці не хотят пару добрих і теплих слів написати до людей на Свята?... Таж попросили би там бодай дакого сотрудника, то би дашто їм на Свята уложити, кой самі ніч здіпити не годні!... Але ріжки „укази“, або — фрас го там знає — што писати, то ест хто!...“

В Румунії теж наступив новим уряд. Цей уряд сказав собі, що Румунія тільки для румунів і почав проредити в життя націоналістичні клічи, а особливо в торгівлі, адміністрації та громадянським життю. Вістря тієї нової політики румунського уряду є звернене головно проти жидів, яких у Румунії, подібно як у Польщі, є аж 10 відсотків цілого населення.

І не диво, бо жиди в Румунії дуже розпаношилися, опанувавши промисла, торгівлю та більшу часть вільних фахів. Деякі протижидівські розпорядки уряду ввійшли вже в життя. Закрито цілий ряд часописів, що їх у головних містах видавали жиди, хоч і на румунській мові, але в своїм дусі. Жидівським редакторам заборонено користуватись дотеперішньою залізничною знижкою й заборонено вихвалювати жидівські склепи в радіо. На черзі прийшла заборона торгувати жидам „шпірінтайкою” та іншими монополевими виробами.

ДИТИ БЕРУТЬ СОБИ ПРИКЛАД З РОДИЧІВ.

Виховати дитину, щоб з неї були люди, то не легка річ. А чейже святим обовязком родичів є, виховати дитину так, щоб вона потім не нарікала на родичів. Неодна мати бажала б виховати дитину добре, та не знає на те способів. Як виховати дитину наприклад на правдомовну людину? Чи впоминати, чи карати, коли скаже неправду? Ні. Всі знавці виховання признають, що єдиним і найкращим способом на те є, щоб родичі самі ніколи не говорили неправди... При правдомовних родичах виховається й правдомовна дитина. Так є і з іншими чеснотами. Тут хочемо вказати тільки на одну важну прикмету, яка допомагає людині уладити своє життя якнайкраще: ця прикмета то — ошадність. Привчити дитину щадити то так, якби діяти їй велике придане, бо ошадна людина зуміє й без великого приданого дати собі раду в житті. Та як привчити дітей щадити? Також — тільки добрим прикладом. Родичі мусять бути ошадні, то й діти будуть ошадні. Ошадність показується головню в орудуванні грошми, а найліпшим доказом на чинь ошадність є щаднина банкова книжечка. Така вкладкова книжечка — бодай одна повинна бути в кожній українській хаті, щоб діти бачили її і брали собі добрий приклад, з родичів та й собі вчилися щадити. Така книжечка pomoже родичам виховати дітей на ошадних людей. Розуміється, що має це бути книжка тільки з котрогося українського банку.

Кечувані поштові практики на Лемківщині.

Посол Володимир Целевич виголосив на засіданні бюджетової комісії у дискусії над бюджетом міністерства пошти і телеграфів промову, в якій торкнувся усіх наших болячок, що звязані особливо з поштою. Поза випадками нетактовного поведіння поштових урядовців супроти українських сторін та нехтування прав української мови, є засаднича пекуча потреба поширити права української мови, щоб можна було вживати її на поручених листах, телеграмах і товарних посылках. Досі міністерство нічого не зробило, щоб виконати ці наші домагання.

Від якого пів року або більше — говорить пос. Целевич — зустрічаємося з незрозумілим у правовій державі явищем. Лєгално видаваних у Львові українських часописів адресованих до пренумераторів на Лемківщині, на Волині і Поліссі не доручують адресатам. Така практика носить не спорадичний лише масовий характер. Знаємо не десятки, а сотні випадків такої поведінки. Не одержують посылки не тільки окремі громадяни, але цілі повіти — Костопіль, Рівне, Новий Сяч. Маю перед собою більшу кількість рекламій. Рекламійші часописів нічого не допомагають. Деякі адміністрації часописів висилають часописи у замкнених пачках, щоби ухоронитися перед пропадєнням окремих чисел. Не можемо діяти, де лежить корінь лиха, а зокрема чи роблять це урядовці пошти, чи різні громадські урядовці, які часто-густо є посередниками між поштою і адресатом. Така самовільна конфіскація поштових посылки є просто забранням чужої власности і її треба б карати на основі постанов карного закону. Непокаяники, самозванці цензори номіяляють, коли думають, що їх поведінка приносить користь державі. Вони забувають, що їх практики дражнять українську людину, підривають її довіра до державних заведень і правоти, а в додатку посередню причинюються до росту комуністичної агітації. Лемківщину просто засипують російською, комуністичною біблєю з Чехословащини, а й на Поліссі та Волині є сильна комуністична агітація. Недопускаючи на ті терени української, національної преси, яка побороє комуну, це значить діяти в користь комуні. Апелую до Пана Міністра, щоби розглянув і припинив ці протизаконні практики, а винуватих потягнув до відповідальности.

Від кількох тижнів редакції українських часописів у Львові почали одержувати з повітів Лемківщини, приналежних до краківського воєводства, звороти часописів з сезаційними дописками. — Подам кілька прикладів. Часопис „Народна Справа”, адресований: Szezawnicca, Czarna Woda, Szymczek Pawlo, аернувся з допискою: Szymczek Pawlo nieznanzy, jest natomiast Szymczek Pawel. Той часопис адресований: Szlachotowa, Szlachowskiy Kondra вернувся з допискою: Adresat o po dobnym nazwisku jest nieznanzy, — jest Szlachowski.

З подібними дописками вернулися інші звороти. Значить, до місцевостей краківського воєводства не вільно висилати часописів з іменами і прізвищами адресатів в українському звуці, лише до прізвищ треба додавати польські закінчення, і подавати польські імена. Не знаю, хто видав у тій справі зарядження. Така поведінка — це провокація української людини і пошта, як торговельне підприємство не сміє толерувати таких „псіх фіглюф”.

Собі і своїй рідні

забезпечите майбутність,
складаючи ошадности в

Земельним Банку Гіпотечним

У ЛЬВОВІ, вул. Словацького 14.

(Філія: Станіславів, Собіського П.).

ПРАВОСЛАВНІ В ТИЛЯВНІ ПЕРЕБИРАЮТЬ В УЖИВАННЯ СВОЮ „ЧАСОВНЮ”.

Дня 2 січня ц. р., себто в Неділю перед сьвєторіччям Празником Христового Різдва, православні в Тилявій перенесли церковні річи з т. зв. „кулка” до своєї новозбудованої церкви. Цілих одинацять років отяглися вони з будовою тої церкви, очікуючи поправи церковних відносин на Лемківщині. Щодня минувшого року, побачивши, що навіть званого їм, та циненого ними Українця-Лемка, о. кан. Степана Ядловського, пароха в Полянах Суровичніх, суспендовано, приступили вони до будови своєї власної православної церкви!... Тепер беруть вже її в практичне уживання. Такі то очові видає „місіяна” політика о. Медведького на Лемківщині!!!!.

НОВА ВЕСЬ К. НОВОГО САНЧА.

У другому дні Свят Христового Різдва (8. I. м. м.), заходом свідомої молоді села Лосього й Нової Веси відіграно виставу п. н. „Різдяна несподіванка“, яку написав о. кан. Смолинський В. з Нової Веси. Вистава випала дуже гарно так, що її повторено слідуєчого дня в Лабовій, на великій сцені читальні Качковського.

КРИЖІВКА К. КРИНИЦІ.

Рідні брати, Семен і Кость Жовіручки вічно сварилися зі собою на тлі родинних порухів. Дійшло аж до того, що Семен побив Костя, аччолодік того Семена засудив суду і тижні арешту. — Чи не краще жити в згоді, як волочитися по судах?

ГЛАДИШВ К. ГОРЛИЦЬ.

В неділю (2. I. м. м.) о 4 години над раном згоріло в Гладишеві господарство Сиротяка. Причин пожежі не устійнено.

ПАНТНА К. РУСЬКОЇ РОПИЦІ.

У Пантній згоріло господарські забудування Степана Мовчана (22. XII. м. р.). Врятували тільки худобу, а сусідні хати Степана Нищоті й Петра Гливи ледви встоялися перед розбурханим вогнем. Кажуть, що вогонь можна було в початках угасити, але досі нема в селі пожежної сивакви. При цьому випадку треба підчеркнути велику братню любов сусідніх сіл, як Ясьонки, Гладишова, Квятоні, Устя, Боротно, Перегонини, яких громадяни з найбільшою охотою прийшли з поміччю Мовчанові. Так завжди повинно бути, що брат рятує брата, а Ви газди Пантної конче купуйте сивакву, та не пийте смердючої палюнки!

СИНІВ К. РИМАНОВА.

Гарне селечко — над берегом Вислоа, потапає в шпиритайці. Всі там пють денатурат, великі, малі, старі, молоді — зі свічкою в білє подунє треба шукати такого, що не жене себе в гріб і каліцтво. Але є й тверезі, за те їм честь! А пнякам вічна ганьба! Ше раз ганьба!

УЛОЧ НАД СЯНОМ.

Заходом Кружка „Сільського Господаря“ відбувся в Улочі трикотарський курс, на якому дівчата вчилися робити шалики, рукавички, светери й т. п. Провідниця кур-

су підготувала виставу п. н. „Святий Миколай на селі“ та реферат дуже актуальний про жіночі потреби.

ЛОДИНА К. МРИГОЛОДУ.

Маємо цього року „безплатний курс“ для сільських дівчат, учити кукуварства. Якесь пані вчить безплатно „смачно“ приладжувати страви. Одначе біля 30 свідомих дівчат у Лодині прохає оцим Провід нашій рідній установи в Сяноці, щоб улаштувати для них трикотарський курс, а всі учасниці дуже радо будуть платити, щоб учитися так, як це лицьо свідомим Українкам.

ВАРА К. БЕРЕЗОВА.

Весело минає зима в нашому селі; вимоси на трикотарському курсі, співаємо рідні пісні, даємо виставу. Ше ніколи не було так гармірно в нашому селі. Нам українським жінкам також треба освіти й знання.

ЯБЛОНІЦЯ РУСЬКА К. БЕРЕЗОВА.

Про нас також не забули. Ми навчалися самі робити собі гарні светри, шалики, вишивати сорочки; не будемо вже купувати за свої тяжкі гроші драгнтивій міської платанини. Тіпшимося, що п. Маруся Каїшвіна так гарно опікувалася нами, щиро її дякуємо.

УЧАСНИЦІ.

ВОЛОДЖ К. ДИНОВА.

Такий самий трикотарський курс відбувся у Володжі. Вела його п. Марійка Терепенко з 17 дівчатками (як на таке велике село замало учасниць!), які пильно вчилися корисній жіночій ділянці.

ЩАВНЕ К. ЗАГІРЯ.

Громадяни села Щавного внесли подання до староства в Сяноці, щоб їм дозволєно заснувати читальню „Провісній“. Прийшла, як звичайно, відмовна відповідь, — „заклучене спокую і поржондкю публічного“. Внесено відклик до воевідства через Філю „Провісній“ в Сяноці.

КІРАНА К. КОРОСНА.

Недавно в цьому селі дійшло до бітки між двома молодиками, в якій 25-літній Теодор Кобаса порізав руку своєму товаришеві 23-літ. Андрієві Левчакові. Кобаса незадоволю верну з тюрми та Левчак зустрівши його біля читальні Качковського, у входючих дверях стріляв до

Кобаси три рази, кладучи його трупою. Сам згодосився з карабином на поліцію. Така освіта йде з читальні Качковського...

ТИЛЯВА К. ДУКЛІ.

Невикриті досі злочинці вкрали о. Максиміліянові Дуркотові, парохові в Тиліявій квоту около 200 ам. доларів і 100 за. Гроші були сховані в коверті між книжками (чому не в касі?). Цьому самому свещеникові вкрали якесь злодіє около 11 мішків яблук з комори. О. Дуркот — відомий „руський“ патріот на Лемківщині...

СВЯТКОВА МАЛА К. ЯСЛА.

Наше село чисто українське, може й тому так важко нам жити. Відомо, що життєвою справою кожного селянина — це земля. А грядємо про землю тому, бо в нас відбулася комасація ґрунтів, як у нас називають „сцалєно“. А виийшли ми на тім „сцалєно“ так, що краще його було не бачити та не знати. Бо хто мав найкращий лїс, то тому при „сцалєно“ його відбрали, а за це даєтв хирилій корчі, або якїсь згарина. А хто з покривджених ходив до начальства зі скаргюю, то того висмівали та викидали за двері.

Минулого року на весні був недалеко в Крамній краківській воевода. Люди ходили до воеводи з різними скаргами. Але опісля наслухались за це тільки лайки від всїяких підпанків.

Друга справа, яка не дає нам жити — це школа. Доки в нас були свої учителя, то наші діти чогось навчилися й виносили зі школи якїсь пожиток. А відколи не стало наших учителів, а ше до того впроваджено до шкіл „лемковскі буквари“, то шкода тих чобит, що їх діти здирають, ходячи до школи. Колись наші діти, як приходили до школи, то здоровили учителя прадіднім нашим привітом „Слава Ісусу“, і світ когось від того не завалився. А тепер учителя поляки наказують здоровити словами — „дзєнь добри пану“, або „до відзєня пану“. Бо „Слава Ісусу Христу“, то занадто „розвакле“ (задовге).

Як прийшов час плебісцитової акції, то в нашім селі також відбувся плебісцит. На 49 дітей внесено 29 декларацій за навчанням в українській мові. (А ми чули, що

яксь там польська організація у Львові „ухвалила та ствердила“ (по нашому брехала), що українські селяни бойкотували плевбисит).

Але волосний вїйт, „руський чоловік“, декларація не хотів підписати, бо як казав, треба було перед тим вносити якусь просьбу до міністерства. Ми вислали декларації до Гордиць до інспектора.

От як живеться нам на нашій Лемківщині. (Нар. Справа ч. 2) **ЖИВИЙ, ПІДСЛУХОВИЙ АПАРАТ У ЦЕРКВІ.**

Такий оригінальний апарат заінстальовано одної осінньої неділі, 1937 р. в гр. кат. церкві в Риманівській Завадці. Апарат цей, один з найінтересніших, „місійних“ поміслив о. Якова, був чинний в часі Служби Божої, яку правив місцевий, український парох. Вся чуйність апарату була спрямована головню на проповідь. А це тому, що попереднього свята (19. VIII. 1937 р.), мав він щось на проповіді згадувати про Україну, чи про український нарід(?) Про цей уроевий факт доведено, (розуміється!..), сейчас до „здруо“, та взято його там за велику політику!.. Ролою підслухового апарату виконував скрито в церкві відомий в Риманівщині сам о. Вахьянин, т. зв. „Коронний Дзекан“.

МШАННА К. ДУКЛ.

Де поділася гр.-кат. парохія в Мшанній?

Повідомляють нас, що гр.-кат. мешкальний будинок у Мшанній, дуклянського деканату, відступлено на школу, підчас коли у внастивому шкільному будинку мешкав правослашний батюшка. Гр.-кат. священника нема взагалі в парохії, бо його там не назначено. Отже фактично гр.-кат. парохія в Мшанній, яка з вини москвофілів стратила всіх вірних, а під теперішній, церковним, риманівським „умітим проводом“ не позикала ані одного вірного, перестала існувати. Навить swojego представника не має на місці!.. Справді дивні то рачі діються під „кермою“ о. Медвецького на Лемківщині!.. Велику буде мати заслугу від Кат. Церкви!

ВОЛЯ НИЖНЯ К. ЯСЛИСЬК.

Буде на Волі Нижній кооператива, чи не буде?..

Свідви, українські селяни у Волі Нижній, коло Яслиська вже віддавна задумали заложити в себе кооперативу. Уже навіть при кінці 1937-ого року приїхав був на Волі Нижню якийсь делегат зі Львова, та збирав підписи селян за кооперативу. Одначе показалося, що підписи ці вимановано підступно від них на москвофільську коопе-

ративу. Тимчасом Воляни хотіли, щоб у них була українська кооператива. Між людьми повстало негодудання й замишання Селяни кофундує, не бажаючи в себе заложити „руської“ кооперативу. У звязку з цією справою немалий жаль чують вони теж і до swojego місцевого душпастиря, начеб він рівню брав участь у спробах заложити московської кооперативу у Волі Нижній Чи це дійсно правда, — так, як говорять загально люди, — не знаги?..

За те безспірною правдою є, що Воляни звернулися листовно до Ревізійного Союзу Українських Кооператив у Львові, щоб їм допомогли заложити українську кооперативу в їхньому селі.

Джерела Вислока.

На джерела карпатської, гірської ріки Вислока зливається безліч коротких лісових струмків, які беруть свої початки у Вислічанських лісах, на сході Лемківського Бескиду. Так повстає гірська річка Вислік у стіп села Дарива й Суровиці, де з її водами лучається зправа потічок: Мощанчик, Полянич, Зрубанчик, Завійчик, Річки, Вислічок, Рудавчик, Полончик, Глибнічок; Зліва: Дарівчик, Буківчик, Полавчик, Мимінич з Одрехівчиком.

Перші два початкові допливи, а саме зправа Дарівчик і зліва Мощанчик творять з головним джерельним руслом Вислока трираменну річку, яка у стіп села Суровиці плине широким, камінним руслом, поміж обривами господарських полів, сіножатей, нежитків і пасовиськ. Але вже за Суровицею, прибираючи зліва потічок Полянич у долинному кінці села, Полян Суровичніх, русло Вислока пробивається попри Дарівські Верхівя, у слітні дні заливаючи та замулюючи лівобережні лужи аж до межі села Вернеївки (первісна назва: Виверівка). Зліва від Вернеївки вдариє Вислік своїми хвилями з стрімкі береги Полянського лісу та Завійських Гудівок у формі частих півколових закрутів. За межею Вернеївки, від горбка, на котрому побудована величезна, дерев'яна, лемківська церквіця, подабає русло Вислока на справжні Дніпрові пороги, де саме живе багатоті пстругів та іншої дрібної вислікової риби. Одначе вже в половині долининої, західної часті Буковині ліса, Вислік розливається в широке (деколи 50 до 80 м. ширини) камічне русло, що від стіп Гудівок, біля поля

званого „Над Подлянками“ плине попри село Завої в стіп цього села прибирає потічок Завійчик, спрямовуючи свої води з півдня прямою лінією на північ; одночасно розмежує простори села Завої і Полав. Зі села Полав зправа вливається до Вислока потік Полавчик у підніжжя гори Кічери, зліва сітка струмків, прозваних Річками. Цікаве явище, що часто в гарячі літні дні з Вислока підходять петруги глибоко в Річки, аж до джерел під горою Завійським Ділом, Вислічанським Габурем (від села Вислічок) та Тернавською горою, Щобом. Дальше Вислік розмежує від сходу терени Полав і Гамрів, зразу від теренів села Тернавки на т. зв. Тростю й Риманівської Рудавки. Здовж села Тернавки плине потічок Вислічок, (прозваний від своїх джерел у селі Вислічку з початком у Вислічанському кінці села злучений з Тимчиновим і Рабадишим потічком, які разом з Вислічком, у горішньому кінці села Тернавки (бляччанів і Затиківки) прозванні в Тернавчик, який у стіп села Тернавки т. зв. Млінівкою, або Гаразівкою вливається до Вислока злівого його берега. За сльцем Гамрами, пробивається Вислік попри високі дупкуваті береги, у підніжжя зі сходу Одрехівського Ліса за Ринком, Полянками, На Мигликах, За-водою, Гучкової, Четвертках, прибираючи за селом Риманівською Рудавкою Рудавський Потік і Полончик; дальше з Громадських лісів, які є східним продовженням Риманівського Ліса, вливається зліва до Вислока Великий Потік, Дикий і Панський струмок. За т. зв. Четвертками Вислік розмежує терени Пасвиськ, присілку села Одрехової з теренами від сходу Глибкової й Синева. У половині села Синева за т. зв. Максимовими скалами впадає зправа до Вислока потічок Мимінич, що є продовженням Одрехівчика. Від села Боська плине Вислік долами, перемінюючи часто свое підтоме гірське, повне каміння русло, в багните подільське трясовиння дуже пригоже для життя угрів темнозелених і листкуватих, які по 5—10 річному побуті в ріках вертають до моря й тут складають ікру.

Сила спаду Вислокові води, що обнижується від своїх джерел аж до устя понад 300 м. величезна. Хто зна, чи не використають їй до праці...

Ю. Т.

Лемківщина в народніх переказах.

Над високим яром, який від півдня губився в смерековому лісі, що його стрункі дерева купалися в плесі мерехливого озера, розсіяв хутір Демка Василіка. З хутора два тільки кроки до лісу й трома скоками до берега ріки. — Давні це часи. Ще тоді, як Вислік багряню лентю просковзувався поміж бескидську гушту та устіп Ки-чурі, Ділка й п'ятох Гірок розливався у три широкі озера. Сьогодні тут уже плугом заорана земля; в тернавських Млиниськах, панському Завої та синявських Берегах. І дороги тоді не було ніякої в гори; хіба руслом ріки, або берегами вертокого Вислока, поміж добрі молодих ліщин, кручі гірських коротких струмків, повних грубого каміння та звалених зубом старости смерек. У бескидському пралісі, що не чув ще цокання білого леза сокири... з усіми його тайнами незбагнотого чару й краси.

— Падоньку ж Ти мій, яка красна днина! — бувало, говорив дужий газда Демко. — Варто ж Тобі, Боже поклонитися за такі ласки, щедроти... Родочка напречуд до долини під Маківкою... Така, як і там над річкою Опором... Господи, чудесні чудесні Твої діла... Ще малим хлопчинюм її памятаю, як вона купалась у сивій сонечка... А пак довженька путь, борами, ярами рік, під сонце, що вірно товаришувало нашій мандрівці... до нової тіснішої батьківщини... Тяжко треба було видирати заздрісної природі її багацтво... Шнур поля за шнуром, пасички відростаючий ліс, у загінці, вертання, складці, щоб і челяді й худібці на прожиток від хліба до нового хліба... І проти хижаків-чотириножних і гірших двоножних, що насакомо зі студеним вітром за наживою чорною хмарою налітали... Нас тут тільки три хутори розгосподарилися. Ми тяжко, але з пісню на устах працювали, щоб укоринитися на нашій землі. Зимую ладилі дерево на розбудову нових хуторів, — наша рідиня побільшувалась... Виростали нові газди, як дуби стрункі, білолиці дочки хуторян тужно пісню співали... „Ти мій миленький, ти чорнобривенький — де ж ти буваш? Чом мою хатину на помину минаеш?“

— Була охота й завзята змагатися, корявими руками дерти землі її дарі... Дух батьківського чорозему клікав, наглив усіх забувати про втому. — Нашим унукам буде краще захивати під ослоною безмежної синяви небесних просторів. — Глянеш із хутора на захід, така в озері на Рачі блакиті тоне від синяви голубого неба, що впливши свої очі в те чудесо — про все забуваш, а серце тобі каже: „Гордись твоею країною, шануй волю батьків, твердо стій на своїй землі. Неботично гать збудуй перед заливом...“

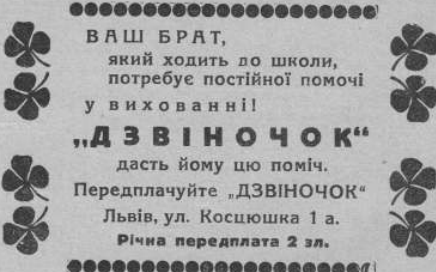
Оце бувало, як жили такі дужі хуторяни у бескидських зворах, над Вислоком. Вони одного Бога признавали й тільки одному поклін віддавали...

Переказу, як із цих хуторів розбудувалося село Синів, ніхто сьогодні вже не памятає. Зате звернемо увагу на короткий переказ старенької бабусі, Анастасії Василік зі Синева, яка оповідає: „...Хто знай, коли то ищи биво... бо ани ніхто юж не памятає. Небійчик Демко нераз оповідав, што, як орали там, де гнес Фурманова ховла, то виорали якіськ старий баняк з угльом і стари пінязі; што певно, як люди на офіру давали, то деси ся там затрясли.

Бо, там — повідають — то церква стояла. Што з нем ставося, де ся подіва, то Бог святий знає... Бо юж ніхто не памятає (— Йовка! Запрій там сини, бо кури налізут...). А того, як ти ставяли ховпу, то в єдині місці купу офірок нашли. Такіх свьічечок, як што ся тепер... („Та не чубай єй! Поди гев, Марись, ко' мене стани. Поди)... Такі свьічечки, што, як ся тепер на пайконю, або де в церкви свьітят. А, як копали склен під ховпом, то повідава стара со саду, што нашли кадилицню. Ищи гев така бива, ажи вандушка... — Но то од-каль би ся там зява? Мусіва бити церков... А фундамент... ищи такой файной камія нашли; бриви такі вадні, як то. Але видиш, же то юж ніхто не памятає. Ино повідають, што ту, де тепер нони грядки над берегом, то бив цментар. (— Яно! та не тирмос так дверми! Вос го од тамтаь Сляцю, вос, бо ищи вікна висипле...). Або то то поле, што на вигоні; чога такой широкої? І то то, што громадской і нашей і Ксаду, і Василіковій і Прецишиной. То шиткой биво церковній, а потім поміняли, ци што. Но й чоґоси поставили церков там, де гнески стоїт. О, о... або повідав Максим — стара Шестакова й Максим то си брат зо сестром. — Но то він повідав, што як ти раз над берегом копали на сушню, — ищи він хтоди хвощиком бив, — то таку ковотку викопали, як шапку. А як орали, то все дьвакі виорали. То повідав, што його небійжа баба повідали, же там деси бив цментар... А на тім місці, де тепер церква наша стоїт, то юж една згоріла. Повідали мої небійжа мама, же тамта церква бива барс вадна, шиткой биво на олії мале-ваної. І раз, праві повиходили си люди з церкви, повуднюють, дахто мож ищи й домів не дішов, а ту гзвет: — Церква горит! — Но та й што ж, док ся затегли, то гвасній шиткой згоріво...“

Знов же старенький газда, з під Мимоня, Василь Страхоцький (неграмотній) так оповідав у 1920 році авторові цих рядків: „Га!... Не єдно то ся втямило... Видите тоти добрі доокола? Або сесу похилу доріжку, што з Букового (лісу) виходжає до ярку? Там на долішнім кінці, на нозгрии — гнески сут ищи муриска, — вежа стояла на три роги (башти). Яка кара там сидла, Бог го знає... Бо хтоси повідав, што ани царски, ани дороги не било до міста (Риманова) з Боська, лем ріком тра било піти, й в гори ріком. А там в тім вежі шильку-вав якийси до желіза викутого вікна, стражник — хто піде стежком, того ограбити. Здалека обкодили сесу окару гірняки, минали околицю, бо голой нитки не лишали на челяднати. — Минай... обждажай, док ся втерло на „Мимін“ село. Га... та не так си легко повісти...“

Далі буде.

ВАШ БРАТ,
який ходить до школи,
потребує постійної помічі
у вихованні!
„ДЗВІНОЧОК“
дасть йому цю поміч.
Передплачуйте „ДЗВІНОЧОК“
Львів, ул. Косцюшка 1 а.
Річна передплата 2 зл.

Жіноча сторінка.

Чи українській жінці треба освіти?

Освіта й знання потрібні не тільки для мужчин, але також і для жінок. Як мужчина є мозком і розгоною силою родинного, громадянського й національно-суспільного життя, так жінка є його серцем і живчиком. Однак, щоб жінка могла як слід виконати цю свою роль, вона мусить набути відповідну освіту і знання. Без належної освіти й знання була б вона мертвою фібрюю, а її чинності не станули б ніколи на висоті її родинно-суспільного призначення й звания. Це зокрема відноситься до української жінки на Лемківщині, яка саме під сьогоднішню пору якнайбільше потребує освіти.

Є три головні області в збірному людському житті, на яких жінка мусить проявити себе та виконати свою спеціальну станову працю. Першою з них це:

КУХОННЕ Й ДОМАШНЕ ГОСПОДАРСТВО.

Вже сам природний нахил, вроджений людям, так поділив поодинокі чинності й заняття між мужчинами і жінками, що жінка мусить посягнутися доми, мусить зайнятися його щоденним внутрішнім урядженням та приладженням страви для прохарчування родини. Звідси то в практиці перше питома жіноче ремесло й заняття:

Кухня і варення.

Комунізм, який взагалі старается збути весь існуючий суспільний лад і порядок, твердить, що жінка не може бути вічною кухаркою, істотою, призначеною стало до кухні й варення, та що її бучімо на рівні з мужчиною належить допустити до всіх прилюдних занять й обовязків — і то без огляду на потреби дому і родини. Однак збірне людське життя та розподіл ріжних станових занять вже так упорядкувалися, що такі прим. чинності, як приладження страви та безпосередній заряд кухнею й хатним господарством, — такі належить до жінок.

На жаль, мусимо ствердити, що — на загал — на Лемківщині куховарство, згл. знання штуки варення, знаходиться ще майже в своєму первісному стані. І так, сам добір харчів до їдження, спосіб їх приправлення, форма подавання їх до стола та споживання, — все

те таке невірблене, незручне та примітивне, що далеко стоїть поза теперішнім ступнем культури й розвитку куховарства у світі, вистарчить хоч коротко бути наочним свідком фактичного стану куховарства на Лемківщині.

А причина цього явища така: Брак загальної освіти й фахового знання в наших лемківських жіночк. Вони не мають переважно нагоди, а то й потрібної охоти заїзнатися з модерними формами куховарства, та придержуються залюбки своїх перестарілих, первісних форм і способів варення. А тимчасом навіть і найпростіша страв, відповідно зварена, приправлена й подана до стола, смачніше й корисніше споживається, як страв, споряджена невміло, примітивно й недбало. Тому кожна господиня повинна знати добре своє кухонне ремесло, або хоч мати якийсь малий підручник, з якого могла б навчитися раціонально варити. Поза тим придалися б по наших лемківських селах відповідні, хоч кількітажневі курси, на яких охоча жіноча молодь і старші жінки навчилися б не тільки штуки добору й варення страв, але теж не менше способу їх подавання та форм культурного поведіння так у звичайним товаристві, та інших гуртах людей. Тоді неоди і неоди не мусили б десь між культурнішими людьми, — і то не коче на чужині — соромитися задофання та примітивізму в поведінні.

Дальшою ділянкою жіночих занять це:

Порядок і чистота в хаті.

Вправді порядку та чистоти в хаті й на оборі повинні перестерігати всі члени родини, зглядно всі мешканці дотичного дому. Однак найперша журба й старання про них належить таки до жінки, як господині. І так в першій мірі належить тут чування над тим, щоб кімната, зглядно кімната, призначена на замешкання, були завжди поспрятувані та повимітані; щоб кожна річ була на своїому місці, щоб ліжка були належимо позастелювані, образи й вікна повитрані, стіни вибілені, долівка вимита та щоб ніде не було порохів, бруду, сміття. Треба також все дбати про здоровий воздух в хаті

1000 нових покупців

знаменитої пасти

ЕЛЕГАНТ

дасть працю

1-му безробітному, що є Вашим братом!

та в тій цілі треба вікна відчиняти, помешкання провітрювати, воگی й мокрі, а тимбільше загриблені місця висушувати, очищувати і т. д. Це справа дуже важна, це здоровля!

Дальше чистота! І то від кухонних начинь, які служать до варення, подавання й споживання страв. Над їх обміттям, чистотою та відповідним естетичним приміщенням має чувати жінка, як така, що безпосередньо кожного дня, безпосередньо ними орудує. Відтак чистота спідньої одежі цілої родини, себто т. зв. білля, має бути під дуже чуйним оком жінки, а це тому, щоб воно через забрудження не стало сховком і вилігарною для ріжного роду насікомих. Тому прання й чиста зміна спідньої одежі повинні бути відповідно й допильно унормовані.

Вкінці, коли спеціально йде про діти, то і чистоту їх тіла жінкамати повинні держати під своїм безпосереднім наглядом, та їх чистіше купати, щоб не було так, як це — на жаль — деколи по селах буває: занедбані діти аж прямо поростають і заскоруплюються брудом. Не можна забувати, що миття, купіль, чистота тіла, часта зміна білизни — це річі конечні для тілесного здоровля. Над тим повинна чувати не тільки жінка, але взагалі всі члени дому і родини. Так само належить лад і порядок біля хати повинен бути завжди точно й солідно збережений, а зокрема стайняний навіз треба складати далеко від мешкальних кімнат.

Однак, щоб усі ці чинності, звязані з удержанням порядку й чистоти дому, могла жінка якслід виконати, зглядно їх допильнувати, то вона мусить заздальдегі до собі мати вироблену любов, зрозуміння й призвичаєння до порядку й чистоти. А те все набувається через відповідне виховання, а відтак при добрій волі й старанні самої жінки — через набуття конечної оглади, освіти й знання.

З гері до станових чинностей жінки належить теж владивте:

Домшане господарство.

Воно обіймає: годівлю домашньої птиці, дробу; відтак догляд над товаром (худобою); а вкінці плекання ярин. І так:

Ніхто не заперечить, що **годілля домашньої птиці** — це майже молодопольне заняття жінки. Мужчина силою звичаю майже не має права тут мішати. Домашньою птицею господарить жінка, вона теж розпорядкає доходами, що походять з цієї галузі домашнього господарства. Часто є це одинокі готівкові приходи в хаті, за які купується нафта, сиринки, сіль та інші конечні предмети щоденного домашнього вжитку. Однак, щоб ця галузь домашнього господарства була дійсно рентавна та поплатива до цього доконче **потрібне фахове знання**, яке — при добрій волі — можна хоч участі набути з фахово-господарської преси та літератури.

Няке рільне господарство не буде справним господарством без товару, себто без **рогатої худоби**. Худоба достарчає для дому наблиду, всяких молочних виробів (розуміється, тих останніх посередньо), отже одинокої майже омасти для страв і поживи в горах. Солонини, мяса, вепрових товщів у горах майже не вживають. Тому наш український Лемко не може приобітяться без товару (худоби). Тим більше, що кромі наблиду дає ще худоба заробіток, який походить з самої її годівлі та навіть так конечний для справлення неурожайних гірських ґрунтів. Господарка наблидом, його продуктами це також майже монопольне заняття жінки, яка при помочі відповідної фахової освіти повинна її зраціоналізувати й усправити.

Вкінці теж і **плекання ярин** уважають жінки на Лемківщині за область свого виключного заняття. Тут належить: садження бараболі, цибулі, часнику, моркви, капуста, буряків і т. д. Натомість за мало садять і плекають наші лемківські газдині помідорів, карафолів, та інших, добірніших ярин, хоч ці останні становлять дуже корисну поживу для людей. Тут так само потрібно фахової освіти й знання, які применіли у практиці, — незвичайно піднесли б культуру і рентабельність городництва.

Друга, головна галузь жіночих занять, які вимагають від жінки чи не найбільше фахового знання, терпеливості, жертвенності, праці й посвяти, це:

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ.

Зачнемо від новонароджених дітей. Щоб новонароджена дитина (немовля) здорово і нормально росла та розвивалася, вона мусить перш усього мати забезпечені такі дві речі:

1) Відповідне прокормлення й обслуження.

Ці чинності належать зправила виключно до жінки, яка з черги повинна добре знати, як їх має правильно та доцільно виконувати. Тут головню йде про здоров'я, розвиток і будучність молодого покоління, а так само про щасливу, спокійну будучність самих батьків. Тому на всякий випадок у кожній хаті повинна бути книжечка з відповідними лікарськими порадами, домашня аптечка, щоб у потребі можна було дати першу поміч дитині. Власне лікування належить до дипломованого лікаря, до якого треба у всіх дитячих недугах негайно вдаватися.

В декотрих більших місцевостях є т. зв. поради матері з цілю служити жінкам вказівками та порадою щодо обслуговування малих дітей. Багато користи, практичних вказівок і порад могли б водати жінкам фахові відчити та реферати в крузі відносних жіночих товариств.

З черги підраستاючій дитині належитися вже також — пропорційно до її віку — відповідне:

2) Релігійно-моральне та суспільно-громадянське виховання.

Обовязки й чинності цього виховання рівнож належать до жінки. Річ природія — в межах, в яких його може прийняти дитина — відповідно до свого віку, ступня свого умового розвитку й інтелекції. Однак, щоб таке позитивне, початкове, релігійно-моральне та суспільно-громадянське виховання могла жінка-матір дати своїй дитині, то **наперед мусить вона сама набути відповідне релігійне знання, національну й суспільно-громадянське вироблення.**

Головно треба в тім віці берегти дітей від приставання зі злими і зіпсутими дітьми, дальше треба їх відвизувати від уживання злих слів, присвоювання собі злих навичок, забаванок, гримасів і т. д. А навпаки, слід розвивати в них усюкі внесли поняття, розбуджувати благородні почування і стремління.

Вкінці до жіночих занять зачисляється ще:

3) Опіка над підрастачою дитиною.

Тут належить: Нагляд над домашньою наукою дитини, нагляд над релігійно-моральним поведінням дитини поза родинним домом і поза школою. І так щодо першого:

Жінка-матір повинна наглядати домашню науку своєї дитини. Вона більше від мужа повинна мати терпеливості, посвяти, уздібнене до мольної виховної праці над дітьми. Українська Лемкинська матір повинна зокрема таки сама вчити своєї діти в дома своєї рідної української мови — і то такі з своїх українських букварів, читанок, книжок і підручників. А це тому, що вдома криничаєська паування в школах не дасть українським дітям на Лемківщині ніколи — не то деякого ширшого, але навіть примітивного, елементарного, поправного знання своєї рідної мови, ані не споїть в них свого рідного національного духа.

Жінка-матір повинна теж не деще розтягнути чинну і дбайливу опіку над своєю дитиною поза домом і поза школою. Щоб ця дитина під впливом злого приміру інших дітей, або і старших осіб та під впливом злого, згіршаючого окруження не зіпсується, не зійшла на манівці та бездоріжжя. Словом треба наглядати майже кожний крок дитини, якщо мати хоче дочекатися колись з неї підпори й потіхи, а не гризні й розчарування на старість. І знов освіта дасть тут жінці-матері належне зрозуміння її дотичного обовязку, влешить її належне виконання її виховних чинностей.

ПРАЦЯ ЖІНКИ НА СУСПІЛЬНОМУ ПОЛІ.

В нинішніх часах повинна теж українська жінка на Лемківщині брати живу участь у праці на суспільному полі. Така участь вимагає — річ природія — деякого вироблення й підготування. Рівночасно теж і вона сама підготуовале жінку до належного виконання її родинних, ставових і суспільних обовязків. І так:

Членство в релігійних товариствах і брацтвах дасть жінці утравлення так конечної тепер, релігійної віри, практичної християнської побожності. Ними буде відтак жінка освячувати не тільки саму себе, але теж і мужа, дітей і цілу свою рідню. Жіноча природа є в практиці більше податна на благородний вплив живої віри та ре-

лігії, вона скорше підчиниться релігійним стремлінням, дасть себе руководити релігійно-моральними засадами. Отже в цілм родинним і домашнім кружку повітаємо від жінок сильніший і живіший релігійний і церковний дух, як від мужчини!

Свідчання й участь в жіночих, ставових, суспільно-добродійних організаціях і товариствах приспорити жінці фахового знання, дасть її можливість і нагоду проявити свій талант і розвинути свої здібности на області суспільно-громадянської діяльності та праці. Тут можуть каліжати:

Організування на терені села жіночих курсів для вивчення вмільного домашнього й кухонного господарства; Закладання та провадження добродійних, громадських харчівень для сільської бідноти; Опіка над сиротами й опущеними дітьми, над немічними старцями й каляками; Участь жіночої молоді в хборах, в уряджуванні на селі збірних виступах та імпрезах, а старших жінок у місцевих просвітньо-економічних товариствах й установах, про що не слід тут подрібно розводитись.

Слово, українська жінка на Лемківщині повинна набути якнайбільшу релігійність, культуру, освіту й знання, щоб усупереч усім посяганням на Лемківщину, — наповняти й оживляти свій дім релігійним, католицьким і національним українським духом, а свої діти виховувати не для комун, Москви, Здрою та Кришні, але для Бога, для католицької Церкви й добра Батьківщини!

ЛИСТУВАННЯ

Вл. Р. Кишакевич: прохаємо ласкаво повідомити нас, на яке конто вислани розр. переказом гроші. Щиро здоровимо.
Хв. Кооп. „Лемко“, Золочев: довг 9 зл. хто заплачить? Так культурні люди не роблять.

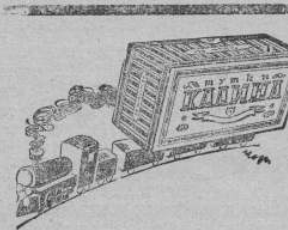
Вл. Петро Тушкый, Поруби: довг 3 зл., треба його виринати.

Вл. В. Соловій, Середнє Село: осталося до виринання 4,30 зл. Прівіт.

Вл. Юстин Ковальчик, Краків: на Українських Інвалідів 1,50 зл. Гаррад.

Вл. М. Ревак: витяємо Вас на порому місяці. Посилаємо. Поширюйте наш часопис і книжки. Прівіт.

Вл. Д. Фенканич з Пасаяву: прислав передплату й на книжки Андрієв Фед. кашаней й М. Гельові з Ниж. Вислока. Часопис і книжки посилаємо та щиро дякуємо. Братні поздравлення.

Найбільше поширення свідчить про високу якість

паперців і туток

„КАЛИНА“

з української кооперативної фабрики „Будучість“ в Терисполі

ПОМЕРЛИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ

Михайло Фрищий з Мискової, к. Коросна і 8. П. м. р. в Вест Франкфортль, Йосиф Курчак з Середнього Села к. Лиська і 23. XI. м. р. в Чаго, Михайло Кішан і Арнольд Паа, Степан Сев'єрад у Майфельд, Па. Олекса Лукач в Ашлей Па, Михайло Шолтис у Форест Сіті Па, Михайло Рудавський у Алден Ст. Па, Теодор Котляр у Мисерваль Па. **Вічна їм Память.**

У Львівських номер ІВАН ПЕТЬОХ, 21-літній бейний молодець, член усіх тутешніх установ з товариств. Помер на завалегах легенів. Хай земля буде йому пером!

—0—

ЛЕМКІВСЬКА ПІСНЯ

Черезна ружа троячка (2),
Мала я мужа, мужа я мала,
Мала я мужа пняка.
Вн ичи не робить, лем все не (2)
Гариде додому, додому прийде,
Додому прийде, мене бе.
Не бий мя мужа, не харай (2)
Лишу ти дитя, дитя ти лишу,
А сама іду за Дунай.
А як на Дунай сідала (2)
Білом хусточком, хусточком брлом.
Білом хусточком махала.

Кед кралева сова,
Весілья справляла,
Зазула сестричка
Раду додавала.

Два когути брата
Жито молотили,
А дві квочки сестри
До млина носили.

Баран жито мелє,
Умля мєрки бере,
Друга муку сіє,
Баран ся з нею сміє.
Павук воду носит,
Мушка тісто мєсит,
Оса прилетіла,
Тісто посиділа.

Гусак на то синит,
Хиб до пєца синит,
Яєм ся припикат —
Хиб з пєца виникат.
Завч прилітає
З вєлькими дарамми
З гурком и бобом
З вєлькими крупамми.

Записан у Лавобій Петро Войтович.

Говори КНИЖКИ

о. Михайло Кравчук: Ісус Христос Його життя, наука й чуда. Згармолазований переклад чотирьох Євангелістів на основі грецького тексту з поясненнями та 42 образки з Богородчанського Іконостасу. Львів 1934, ст. 288 + мапа Палестини. Видання Національного Музею.

Оце перед нами життєпис Господа Нашого Ісуса Христа, зааджений на основі чотирьох Євангелістів на нашій рідній українській мові.

Значення життєписів великих людей для читача є дуже велике. Тут можна бачити як цей чоловік поступав у подібних хвилинах своєї життя, як він поборовався подвійною прихристі й переніс в життя, як поступав з другими людьми, що любів, чого унекаж, що творив, а чого оминав.

Коли отже життєпис великих людей має велике виховне та повчаче значення, то тим більшу вагу й значення має для нас життєпис найбільшого та найосвіщенішого не то чоловіка, але Самого Богородовика.

Книжка має в дотіпках багато пояснєнь так, що для кожного буде висвітлюємоу. Мова її гарна, чиста, стиль легкий, ясний і прозорий може стати для неоголо підручком науки української мови, а готовено, коли іде про українців заселених на чужині в Америці чи в Канаді. З цієї книжки навчиться кожний любити свій нард, свій край, працювати для своєї Батьківщини, в навіт, колиб нею треба було, і вмерти для Неї.

Ціна за 1 примірник 4 зл. Замовляти в Адміністрації „Нашого Лемка“.

Страждання, смерть і прославлення Ісуса, словами Євангелістів з поясненнями зладив о. М. Кравчук, 12 образків з Богородчанського Іконостасу, вид. „Національного Музею“, стор. 68, ціна 50 гр. Замовляти як вище.

БЕЗ „ПРОСВІТИ“ НАРОДУ НЕ ВИХОВАЄМО! Тому не жаліємо дєтків на поселення змагань „Просвіти“, Вступайте всі в члени Матері — „Просвіти“!

Світ глядять на Україну, В. Гіринь, Бібліотека „Народньої Справи“ ч. 10. „Рідна Школа“, ілюстр. часопис для всіх, ч. 23—24 за грудень і І. за січень.

Рувелт, вид. Дешева Книжка ч. 1, ціна 20 гр.

Склад
Народної Торговлі
В СЯНОЦІ
поруцає

члєнам, кооперативам
і приватним купцям
споживчі й колоніальні товари,
насіяння господарських рослин
і трав.